

**KORISNE VEZE: LUKA SORKOČEVIĆ — RUĐER BOŠKOVIĆ —
PIETRO METASTASIO**

VJERA KATALINIĆ

*Odsjek za povijest hrvatske glazbe HAZU
Opatička 18
10000 ZAGREB*

UDK/UDC: 78.06(044)

Izvorni znanstveni rad/Research Paper
Primljeno/Received: 24. 4. 2015.
Prihvaćeno/Accepted: 8. 5. 2015.

Nacrtak

U tekstu je predstavljeno pismo dvorskog pjesnika i libretista Pietra Metastasia dubrovačkom znanstveniku Ruđeru Boškoviću u kojem spominje skladatelja Luku Sorkočevića. Zapravo je to prvi izvještaj o Lukinom dolasku u Beč na diplomatsku misiju Josipu II, na koju ga je poslala uprava Dubrovačke Republike 1781, nedugo nakon smrti Marije Terezije. U pismu se spominju podaci o Lukinom smještaju, ali i o njegovu nastupu i njegovim

kvalitetama. Na temelju pisma moguće je donijeti neke nove zaključke o njegovu boravku, osobito u kontekstu dosad poznatih bilježaka iz njegova bečkog dnevnika.

Ključne riječi: *Luka Sorgo/Sorkočević, Ruđer Bošković, Pietro Metastasio, Beč, 1781.*

Key Words: *Luka Sorgo/Sorkočević, Ruđer Bošković, Pietro Metastasio, Vienna, 1781*

O povijesnim osobama iz naslova već je mnogo toga poznato i dosad istraženo: dubrovački skladatelj Luka Sorgo (Sorkočević, 1734-1789) bio je obiteljski prijatelj Boškovićevih, dopisivao se s fizičarem Ruđerom (1711-1787) u vezi nekih poslova Republike,¹ a nakon znanstvenikove smrti kao skrbnik je zastupao interese njegove sestre Anice (1714-1804).

¹ U ostavštini Kaznačić (Arhiv HAZU) čuvaju se neka Boškovićeva pisma, između ostalog i Luki Sorkočeviću (XV 2/I-85 iz 1780).

Veza Luke Sorkočevića i pjesnika Pietra Metastasia (1698-1782) očituje se zasad jedino u Lukinom dnevniku koji je vodio od rujna 1781. do siječnja 1782. prigodom misije na bečkom dvoru Josipa II, na koju ga je uputila Dubrovačka Republika.² Luka se, prema zapisima, dvaput sastao sa starim libretistom, uz mnoge uzajamne komplimente, a preko njega je Luka imao prilike upoznati skladateljicu i pjevačicu Mariannu Martines (1744-1812), Metastasiovu štičenicu.³

Poznanstvo Ruđera Boškovića (velikog putnika) i Pietra Metastasia (uglavnom usidrenog u Beču) moglo je potjecati još iz ranijih talijanskih godina (što je, zbog razlike u godinama, manje vjerojatno),⁴ ali su se sigurno susreli za vrijeme Boškovićevih boravaka u Beču 1757. i nakon velikog putovanja iz Carigrada u Varšavu, dakle oko 1762. Kultura korespondencije koju su njegovali, o čemu svjedoče brojna pisma, omogućila im je trajan kontakt. S obzirom na njihovu slavu koju su zaslužili još za života, i njihova je korespondencija vrlo brzo postala predmetom proučavanja i objavljivanja. Tako je prvu zbirku Metastasiovih pisama sakupio upravo Sebastian d' Ayala, »osoba od povjerenja«, koji je više od 20 godina obavljao konzularne poslove za Dubrovačku Republiku na bečkome dvoru. Objavio ih je 20-ak godina nakon pjesnikove smrti — 1795. u Beču,⁵ gdje su uz nanizana pisma samoga Metastasia i nekolicina onih upućenih njemu. Naravno, d' Ayala je odabrao i reprezentativne primjere, tako da uz korespondenciju s rodbinom nailazimo na adresate poput libretista Rainiera Calzabigija (tada u Parizu),⁶ bečkog nadbiskupa Trautsohna, te mnoge svećenike, plemiće, glumce i pjevače, kao što je npr. »Signora HASSE« u Dresdenu, tj. Hasseova supruga i slavna pjevačica Faustina Bordoni,⁷ teoretičar Francesco Algarotti u Veneciji⁸ i drugi. I

² O Lukinom boravku u Beču i njegovim glazbenim kontaktima, vidi u: Miho DEMOVIĆ: *Glazba i glazbenici u Dubrovačkoj Republici od kraja XVII. do prvog desetljeća XIX. stoljeća*, JAZU, Zagreb 1985, 187-191; potom, u mom članku Luka Sorkočevićs Wiener Tagebuch (1781-1782), *Muzikološki zbornik*, 40 (2004) 1-2, 187-196, te uz dopune i ažuriranja u poglavlju Glazbeni život Beča 1781. i Rijeke 1782. prema bilješkama iz dnevnika Luke Sorga, u knjizi *Sorkočevići — dubrovački plemići i glazbenici*, MIC, Zagreb 2014, 50-73.

³ Metastasio se po dolasku u Beč nastanio kod obitelji Martines, prijatelja iz rimskog i napuljskog razdoblja. Sustavno se brinuo o obrazovanju djece Nicolòa Martinesa, osobito o Marianni te joj omogućio glazbenu poduku kod mladog J. Haydna, N. Porpore i dr. O njoj vidi iscrpne podatke (uz članke u oba izdanja *Grove-a*) u: Irving GODT: Marianna in Italy: The International Reputation of Marianna Martines (1744-1812), *The Journal of Musicology*, 13 (1995) 4, 538-561.

Ovdje valja razjasniti da Demović — pišući o tom Lukinom susretu — pogrešno smatra ovu djevojku Dubrovkinjom (»giovane ragusea«), dok Sorgo bilježi: »mlada djevojka« (»giovane ragazza«); osim toga, Martines im je pjevala uz vlastitu pratnju, najnoviju kantatu koju je ONA SAMA skladala na Metastasiojev libretto. Taj je posjet od 14. 10. 1781. zabilježen u Sorkočevićevu dnevniku na listu 26v. O tome više u mojoj knjizi *Sorkočevići — dubrovački plemići i glazbenici*, MIC, Zagreb 2014, 56-57.

⁴ Bošković je u Rim otišao kao 15-godišnjak 1727. (tamo je trajnije boravio uglavnom do kasnih 1750-ih), kada je Metastasio imao gotovo 30 godina i tri godine kasnije zauvijek napustio taj grad.

⁵ *Opere postume del signor abate Pietro Metastasio date alla luce dall' abate Conte d' Ayala. Tomo Terzo. In Vienna, Nella Stamperia Alberti. MDCCXCV.* Na početku: *Lettere scelte dell' Abate Metastasio tra le quali se ne trovano alcune scritte da altri al medesimo.*

⁶ Npr. pismo iz Beča od 15. 10. 1754, 2. sv. na str. 187 i dalje.

⁷ Pismo iz Beča od 7. 1. 1756, 2. sv., str. 223.

⁸ Pismo iz Beča od 9. 2. 1756, 2. sv., str. 223-225.

Boškovićeve su pisma uglavnom poznata, osobito nakon novijih izdanja prigodom 300. obljetnice rođenja istaknutog znanstvenika.⁹

Na pismo Pietra Metastasia Ruđeru Boškoviću upozorava Francesco Maria Appendini u drugome svesku svoje opsežne kronike *Notizie storico-critiche sulle antichità storia e letteratura de' Ragusei*: »Međutim, jedan drugi [Sorgo, op. V. K.] imenom LUCA, na čiju je veliku nadarenost još svježja uspomena, bio je neobično cijenjen u Beču, a osobito u novije vrijeme od velikoga Kauniza. Može se vidjeti krasno pismo među zbirkama Metastasijevih pisama kao odgovor Boškoviću.«¹⁰ Doista, Metastasijev odgovor Boškoviću postoji, no izgleda da nije pronađeno Boškovićevo pismo koje bi mu prethodilo, iako ga Metastasio spominje. No, već iz tog sačuvanog dokumenta (kojeg ovdje donosimo u faksimilu) moguće je izdvojiti važne podatke.

Iz pisma, upućenog iz Beča u Pariz 18. kolovoza 1781. godine saznajemo sljedeće:

- 1) Da je nedugo prije toga Metastasio primio pismo od Boškovića, što ga je neobično razveselilo i počastilo jer ga izuzetno cijeni. Očito njihova korespondencija nije bila redovita.
- 2) U trećem ulomku Metastasio odgovara na Boškovićevu molbu, koja se očigledno ticala pomoći Luki Sorgu u snalaženju u Beču i stvaranju mogućih diplomatskih i kulturno-društvenih kontakata. Iz toga razaznajemo da je Sorkočević stigao u Beč barem početkom kolovoza 1781, ako ne i koji tjedan ranije.
- 3) Metastasio je oduševljen Lukinom uglađenošću i učenošću te smatra da je većinu ljudi, s kojima se dosada susreo, osvojio svojim manirama te plemenitim i razložnim nastupom, a i preostale će uskoro potpuno pridobiti.¹¹ Da je dobar dojam bio obostran, svjedoči Luka u svom opisu Metastasia nakon susreta 12. listopada 1781, te ga smatra iskrenim, prirodnim i oštroomnim, a nadasve uvjerljivim, jer njegova uljudnost proizlazi iz dobrote karaktera.¹²

⁹ Među tim djelima svakako valja istaknuti opsežnu zbirku *Pisma, pjesme i rasprave*, Matica hrvatska, Zagreb 2013, koju je priredio i komentarijama opskrbio Stipe Kutleša.

¹⁰ »Un altro pure di nome LUCA, la memoria dei di cui grandi talenti è ancora freschissima, fu ammiratissimo in Vienna, e specialmente dal grande Kaunitz in questi ultimi tempi. Si può vedere una bella lettera fra le scelte del Metastasio in risposta al Boscovich (c).«; vidi drugi svezak *Notizia*, na str. 115. Tiskano u Dubrovniku u tiskari Antonija Martecchinija 1803. godine.

¹¹ »... ed il comendato cavaliere convince ognuno con le nobili sue obbliganti maniere e con i savi suoi ragionamenti d'esser egli il vero originale di così vivo, ed elegante ritratto. Tutti quelli ch'án seco fin al presente parlato, son già suoi parziali; ed entro arditamente mallevadore che ogni altro il sarà fra poco.«

¹² Susret datiran 12. 10. 1781, fol. 26: »Questa mattina venne a trovarmi amichevolmente il buon vecchio Metastasio, Celebre Poeta del Secolo, ed Eccelente Uomo: la amenità, la dolcezza, e la probità regnano nel suo discorso pieno di arudizione e di spirito, senza pedanteria, ne falso brillante. La sua cortesia persuade, e perche nasce dalla bontà di carattere, e non già dalla comune officiosità.«

- 4) U četvrtom se odlomku spominje njihovo udaljeno mjesto boravka. Metastasio se, dolaskom u Beč, nastanio kod Martinesovih u samome centru grada, »u Michaelerhaus, državnoj zgradi koja još uvijek stoji na Kohlmarktu, uz crkvu sv. Mihaela, dvorsku župnu crkvu«. ¹³ U pismu se tuži da se Sorgo smjestio po svom izboru u palači koja je udaljena oko pola sata od njega. To predstavlja nepraktično putovanje za njegovo već umorno tijelo što zahtijeva smanjivanje aktivnosti — osobito ljeti. Očigledno je zbog toga i njihov kontakt bio nešto rjeđi. Međutim, ni Sorkočeviću se taj unajmljeni prostor baš nije svidio. Na samome početku sačuvanoga dnevnika, 5. rujna 1781, ¹⁴ zaključuje da je uvidio da njegov smještaj »in Giardino« (»u Vrtu«) ¹⁵ uzrokuje probleme za dolaske i odlaske, osobito za lošeg vremena pa gubi dragocjeno vrijeme koje bi mogao iskoristiti za prijepodneva razgledavanja grada pješice u kućnoj odjeći. ¹⁶ Stoga je od početka rujna iznajmio cijeli kat u palači blizu stana francuskog ambasadora, u kući u kojoj je nekad stanovao i kardinal Herzan von Harras (1735-1804), dugogodišnji austrijski poslanik pri Svetoj Stolici. ¹⁷ Stan je četverosoban i prostran, zidovi obučeni u svilene i brokatne tapete, a ima i pet sobica za posluhu te sobu za portira. Stan plaća 130 fiorina mjesečno, uključujući i posteljinu za sebe i posluhu.
- 5) Napokon, na kraju odlomka, Metastasio piše da njegove nemogućnosti brige »za plemenitog stranca« obilno nadoknađuje njegov prijatelj grof d' Ayala. ¹⁸ Stari je pjesnik zadovoljan što ipak može povremeno uživati u Lukinu društvu, što mu pruža i utjehu i čast.

Na temelju ovoga pisma, a u kontekstu početka upoznavanja s Lukinim bečkim dnevnikom (dosad smo se, naime, bavili isključivo glazbenim temama), možemo ipak donijeti neke zaključke.

Dubrovačka je Republika pažljivo birala poslanike za važne zadatke. Isto su tako Dubrovčani u inozemstvu bili »umreženi« kako bi se međusobno podupirali. Tako je Luka Sorgo u Rimu boravio kod Benedikta Staya, Dubrovčanina, profesora na tamošnjem sveučilištu. U Mlecima je za njegove poslove (i njegove obitelji) bio

¹³ »...in the Michaelerhaus, a stately building still standing in the Kohlmarkt adjoining the Michaelerkirche, the court parish church.« Irving GODT: *Marianna in Italy: The International Reputation of Marianna Martines (1744-1812)*, 540. »Grosses Michaelerhaus« danas je na adresi Kohlmarkt 11. Osim Metastasia, neko je vrijeme tu stanovao i Joseph Haydn; usp. Kurt DIEMAN: *Musik in Wien*, sv. 1, Wilhelm Goldmann Verlag, Wien 1969, 43.

¹⁴ Fol. 2v.

¹⁵ S obzirom da je Sorkočević stanovao daleko od centra grada, moguće je da je to čak bilo blizu Pratera.

¹⁶ »... e che le matine, in cui si poteva conoscere piu la città camminando a piedi in Negligé, andavano perdute...«

¹⁷ Nekoliko redaka u dnevniku pisano je vrlo nečitko, tako da će tek trebati utvrditi o kojoj se zgradi radi.

¹⁸ Radi se o već spomenutom Sebastianu d' Ayali, dubrovačkom konzulu.

zadužen Rocco Bonfiol. Pred odlazak u Beč put mu pripravlja Ruder Bošković preko svojih poznanstava. Na sličan su način bili angažirani i dubrovački poslanici u drugim sredinama: s jedne su strane predstavljali čvrstu točku i oslonac Dubrovčanima koji su dolazili u njihov grad (tako je i d'Ayala bio od pomoći Luki), a s druge su strane bili posrednici u korist Republike i u pogledu glazbe, bilo da se radi o nabavljanju glazbala, dobrih glazbenika, ili kazališnih družina. U tom će smislu dokumentaciju za kulturnu povijest Dubrovnika valjati tražiti i u inozemnim arhivima i zbirkama.

Luka Sorgo nije, dakle, stigao u Beč početkom rujna, što se dosada zaključivalo na temelju početaka bilježenja u dnevnik kako je on danas sačuvan, već barem mjesec dana ranije. Je li iz dnevnika više stranica istrgnuto, je li Luka bilježio podatke na zasebnim listovima koji su se izgubili, ili nije počeo ništa bilježiti prije negoli se definitivno »skrasio«, zasada nije poznato.

U svakom slučaju, prema Metastasijevim riječima, Luka Sorgo ostavio je izvrstan dojam na bečke plemiće, a »privlačnost« je bila obostrana: Luka se oduševio bečkom/austrijskom kulturom, politikom i prosvjetiteljskim stavovima Josipa II. Očito je da je bio ponukan predložiti upravnim tijelima Republike i neke novine, koje, međutim, nisu bile dobro prihvaćene pa su i on i brat Miho bili donekle izolirani, čak i optuženi za austrofilstvo.¹⁹ Da se ostvarilo, možda bi pak približavanje prosvjetiteljskim tekovinama i austrijskom političkom krugu u budućim događajima bilo moglo ublažiti krutu zbilju propasti Republike.

¹⁹ O Lukinom i Mihinom austrofilstvu u više su navrata pisali razni autori pa tako npr. vidi i u: Žarko MULJAČIĆ: Isabella Teotochi Marin i Miho Sorkočević — jedno književno prijateljstvo, *Iz dubrovačke prošlosti*, Matica hrvatska, Zagreb 2006, 264.

*Al Signor Abate BOSCOWICH.**Parigi.*

NON so qual altra cosa avrebbe potuto avvenirmi meno sperata, e più cara, che il ricevere un così affettuoso foglio dal mio, tanto da tutto il mondo letterario universalmente celebrato, e da me venerato, ed amato, signor abate Boscovich.

La profonda stima, ch'egli, di se, à saputo ispirarmi da tanto tempo, e con gl'immortali suoi scritti, e con l'incanto dell'instruttivo suo vivace commercio da me qui fortunatamente goduto, non à potuto diminuirsi per la nostra ostinata separazione; ma si è andata sempre, e si va in me giornalmente accrescendo dalla frequenza, con la quale io sento risuonarmi da tutte le parti nell'orecchio, con aumento d'applausi il suo nome.

L'oggetto della sua lettera, cioè l'asserire, ed il provar solidamente il raro merito del degnissimo signor conte Sorgo *, è magistral-

*Inviato straordinario della repubblica di Ragusi all'imperadore Giuseppe II.

278

L E T T E R E

mente eseguito, ed il comendato cavaliere convince ognuno con le nobili sue obbliganti maniere, e con i savj suoi ragionamenti d'esser egli il vero originale di così vivo, ed elegante ritratto. Tutti quelli ch'àn seco fin al presente parlato, son già suoi parziali; ed entro arditamente mallevadore che ogni altro il sarà fra poco.

Spiacemi che il nobile alloggio da lui scelto sia in un borgo mezz'ora in circa dal mio lontano; tragitto poco praticabile per la stanca, ed annosa mia macchinetta, reso meno portabile per l'età, ch'esige da me vigorosamente i suoi diritti, e specialmente quello di andarmi ogni giorno diminuendo l'attività a leggere, ed a scrivere con gli ostinati stiramenti de' nervi, che perseguitano incessantemente l'affaticata mia testa. Supplisce in parte a' miei difetti l'eccesso di cortesia del signor conte d'Ayala mio amico, che conduce da me questo nobile forestiero, facendomi così godere, di tratto in tratto la sua presenza, che tanto mi consola, quanto mi onora.

Creda, amatissimo mio signor abatè, ch'io

S C E L T E.**179**

sento tutto il peso della gratitudine, di cui mi carica la sua beneficenza nel procurarmi vantaggi così invidiabili; compatisca, non perdoni la mia involontaria brevità, che a me solo è dannosa; continui ad onorar l'umanità gelosamente conservandosi; e non cessi di riamar come à soluto finora a dispetto de' suoi difetti il suo ecc.

Vienna 18 agosto 1781.

Faksimil Metastasijeva pisma iz: *Opere postume del Signor Abate Pietro Metastasio date alla luce dall' Abate Conte d' Ayala*, In Vienna, Nella Stamperia Alberti, MDCCXCV, sv. 3, str. 277-279.

http://books.google.hr/books?id=S39BAAAACAAJ&printsec=frontcover&hl=hr&source=gbs_ge_summary_r&cad=0#v=onepage&q&f=false.)

Summary

USEFUL LIAISONS: LUKA SORGO — RUGGIERO BOSCOVICH — PIETRO METASTASIO

In 1781, Luka Sorgo (Sorkočević), a nobleman and composer from Dubrovnik, was sent on a diplomatic mission to the court of Joseph II in Vienna. His diary, starting with September 5, offers much information on his assignment, as well as his remarks on the cultural — and especially musical — life of the city and at the Court. However, the letter of the Viennese court poet and librettist Pietro Metastasio to the scientist from Dubrovnik Ruggiero Boscovich (Ruđer Bošković), at that time in Paris, gives some new insight into Luka's sojourn in Vienna: he obviously arrived at least a month earlier, hired his first headquarters rather far away from the centre, possibly near the Prater, so that the old poet was not able to meet him regularly. On the other hand, Metastasio gave information on the fine and noble character and personality of the Dubrovnik nobleman that attracted the majority of the local nobility at the Court. It is known from his diary that the affinity was mutual: Luka Sorgo was obviously impressed by the Viennese culture and Enlightenment standards of the Emperor, which — upon his return to Dubrovnik — caused the isolation of sorts to which he was exposed, accompanied by the accusations of his being an Austrophile. Information from the letter shows not only the relationship between three outstanding men, but can serve as a typology of relations existing within the Dubrovnik Republic and in contacts with their envoys abroad.

